

STREPTOKOKY DALŠÍ G+ BAKTERIE

Lékařská mikrobiologie – cvičení
Mikrobiologický ústav LF MU

Z minulých cvičení byste měli znát

- ▶ Klinický význam stafylokoků
- ▶ Odlišení *S.aureus* od CoNS
- ▶ Význam a detekce koagulázy a hyaluronidázy
- ▶ MRSA

Přehled G+ bakterií

Cvičení	Tvar	Zástupci
P01	koky	Stafylokoky (<i>S.aureus</i> , CoNS)
P02	koky	Streptokoky (viridující, hemolytické)
P03	koky	Enterokoky
	tyčky	Listerie, Bacily, Korynebakteria

Listerie a korynebakteria nesporulují, bacily sporulují.

Obsah cvičení

- ▶ Charakteristika streptokoků
- ▶ Streptokokové infekce a jejich léčba
- ▶ Diagnostika streptokoků
- ▶ Charakteristika enterokoků
- ▶ Charakteristika G+ tyčinek
- ▶ Léčba infekcí způsobených enterokoky a G+ tyčinkami
- ▶ Diagnostika enterokoků a G+ tyčinek
- ▶ Praktické úkoly

Rod *Streptococcus*

- ▶ G+ koky, často tvoří dvojice nebo řetízky, nepohyblivé
- ▶ Kataláza negativní (rod *Staphylococcus* kataláza pozitivní), oxidáza negativní
- ▶ Kultivace na krevním agaru → hemolyzují erytrocyty.
- ▶ Dělení dle typu hemolýzy:
  - α – viridující
  - β – hemolitické
  - γ – nehemolytické
- ▶ Dělení dle Lancefieldové: antigenní skupiny, nejčastěji A, B, C, E, F, G, H, ... (skup. D – dnes enterokoky, *S. bovis*)

Přehled streptokoků

Typ hemolýzy	Zástupci
α -hemolýza (viridace)	Streptococcus pneumoniae skupina "ústních streptokoků"
β -hemolýza	Streptococcus pyogenes (sk. A dle Lancefieldové) Streptococcus agalactiae (sk. B dle Lancefieldové) skupina "non-A-non-B" streptokoků
γ -hemolýza (žádná)	streptokoky bez hemolýzy

Streptococcus pyogenes

- ▶ Patří do **skupiny A** dle Lancefieldové
- ▶ **Úplná β -hemolýza**, roste v drobných koloniích
- ▶ **Diagnostika:** PYR test, bacitracinový test

- ▶ **Onemocnění:** akutní tonsilitida (angína), hnisavé záněty měkkých tkání (nekrotizující fasciitis), spála, erysipel (tzv. růže), flegmóny (neohraničené záněty), pneumonie, meningitidy, sepse.
- ▶ **Pozdní následky streptokokových infekcí:** revmatická horečka, akutní glomerulonefritida → detekce pomocí serologické metody **ASLO**.

Akutní tonsilitida (angína)

- ▶ Nejčastějším bakteriálním původcem je ***S. pyogenes***.
- ▶ **Dalšími možnými původci jsou:** *S. pneumoniae*, stafylokoky, hemofily, **virové:** virus chřipky, herpes viry, EBV, ...

Spála (scarlatina)

- ▶ Angína s exantémem a projevy na sliznici (petechie)
- ▶ Produkce **pyrogenního (erytrogenního) toxinu**

Erysipel (růže)

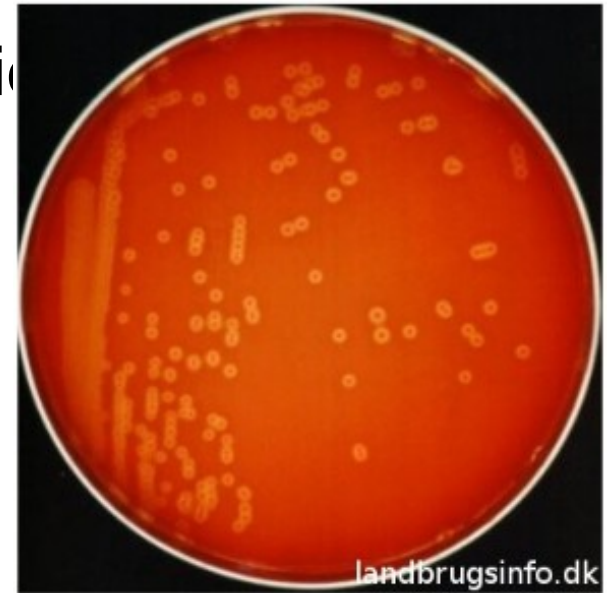
- ▶ Ostře ohraničený zánět, nejčastěji v oblasti bérců a v obličeji
- ▶ Infekce kůže se šíří do kožních lymfatických cév, při

Streptococcus agalactiae

- ▶ Patří do **skupiny B** dle Lancefieldové
- ▶ **Neúplná β -hemolýza**, větší kolonie
- ▶ **Diagnostika:** Pozitivní CAMP test

- ▶ **Onemocnění:** původce močových infekcí (u žen v urogenitálním traktu a GIT), infekce novorozenců (sepsy, pneumonie, meningitidy), infekce gravidních žen

„non-A-non-B“ streptokoky

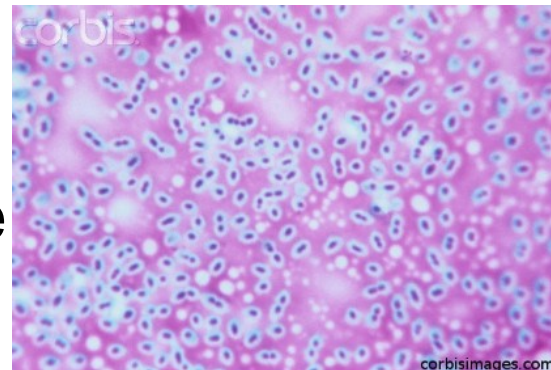
- ▶ **β-hemolýza**, ale nepatří ani do skupina A (*S. pyogenes*) ani do skupiny B (*S. agalactiae*)
- ▶ **Onemocnění**: faryngitidy (záněty hltanu), často přítomny bez klinických projevů
- ▶ **Zástupci**: *S. dysgalactiae*, *S. equi*
- ▶ **Diagnostika**: obvykle se neurčují, v případě potřeby se blíže identifikují průkazem antigenu

Streptococcus pneumoniae

- ▶ „pneumokok“, dříve Diplococcus pneumoniae
- ▶ **Netvoří řetízky**, ale pouze dvojice, tvar buněk je lancetovitý
- ▶ **α -hemolýza**, opouzdřené buňky mají hlenovité kolonie (kapky oleje)
- ▶ V R-fázi netvoří pouzdro
- ▶ V malém množství se vyskytuje i u zdravých osob
- ▶ **Onemocnění:** sinusitidy, pneumonie, otitis media, meningitidy, sepse, endokarditidy
- ▶ Nepovinné očkování (Pneumo23, Prevenar13, Synflorix)

Skupina „ústních“ streptokoků

- ▶ Jinak také **alfa streptokoky** nebo **viridující streptokoky** (obvykle α -hemolytické streptokoky, kromě pneumokoka)
- ▶ Vyskytují se jako **normální součástí mikroflóry ústní dutiny** a částečně i faryngu
- ▶ Fyziologicky se neustále dostávají v malém množství do krve (ve velkém množství způsobují subakutní bakteriální endokarditidy – adherují na poškozené srdeční chlopně) -
→ vzniká útvar na chlopni = „vegetace“ - forma biofilmu (matrix tvoří krevní destičky a fibrin)
- ▶ ***S. mutans*** – **zubní kaz** (nejrychleji tvoří org. kyseliny)
- ▶ *S. salivarius*, *S. sanguinis*, *S. mitis*

Léčba streptokokových infekcí

- ▶ **Lék volby:** penicilin
  - ▶ Při alergiích na PNC – makrolidy
  - ▶ Další možná ATB: doxycyklin, kotrimoxazol, ampicilin, aj.
  - ▶ **Rezervní ATB:** vankomycin
-
- ▶ Difúzní diskový test se provádí na MH agaru s krvinkami, na běžném MH agaru streptokoky prakticky nerostou

Diagnostika streptokoků (1)

- ▶ **Mikroskopie:** G+ koky
- ▶ **Kultivace:** na KA kolonie šedé až bezbarvé, většinou drobné (vyjma *S. Agalactiae*, který má větší kolonie)
- ▶ **Hemolýza:** α - β - i γ -hemolýza
- ▶ **Odlišení od ostatních G+:**
  - nerostou na krevním agaru s 10 % NaCl (odlišení od stafylokoků)
  - nerostou na Slanetz-Bartley či žluč-eskulinové půdě (odlišení od enterokoků)
- ▶ Kataláza negativní, oxidáza negativní
- ▶ Rezistentní na aminoglykosidy (stejně jako enterokoky)

Diagnostika streptokoků (2)

- ▶ **Viridující streptokoky (s α -hemolýzou):** dourčení biochemicky, především u nálezů z likvoru nebo hemokultur
- ▶ **Streptokoky s β - a γ -hemolýzou** – mají slabou biochemickou aktivitu, lze je tedy dále dourčit např. latexovou aglutinací

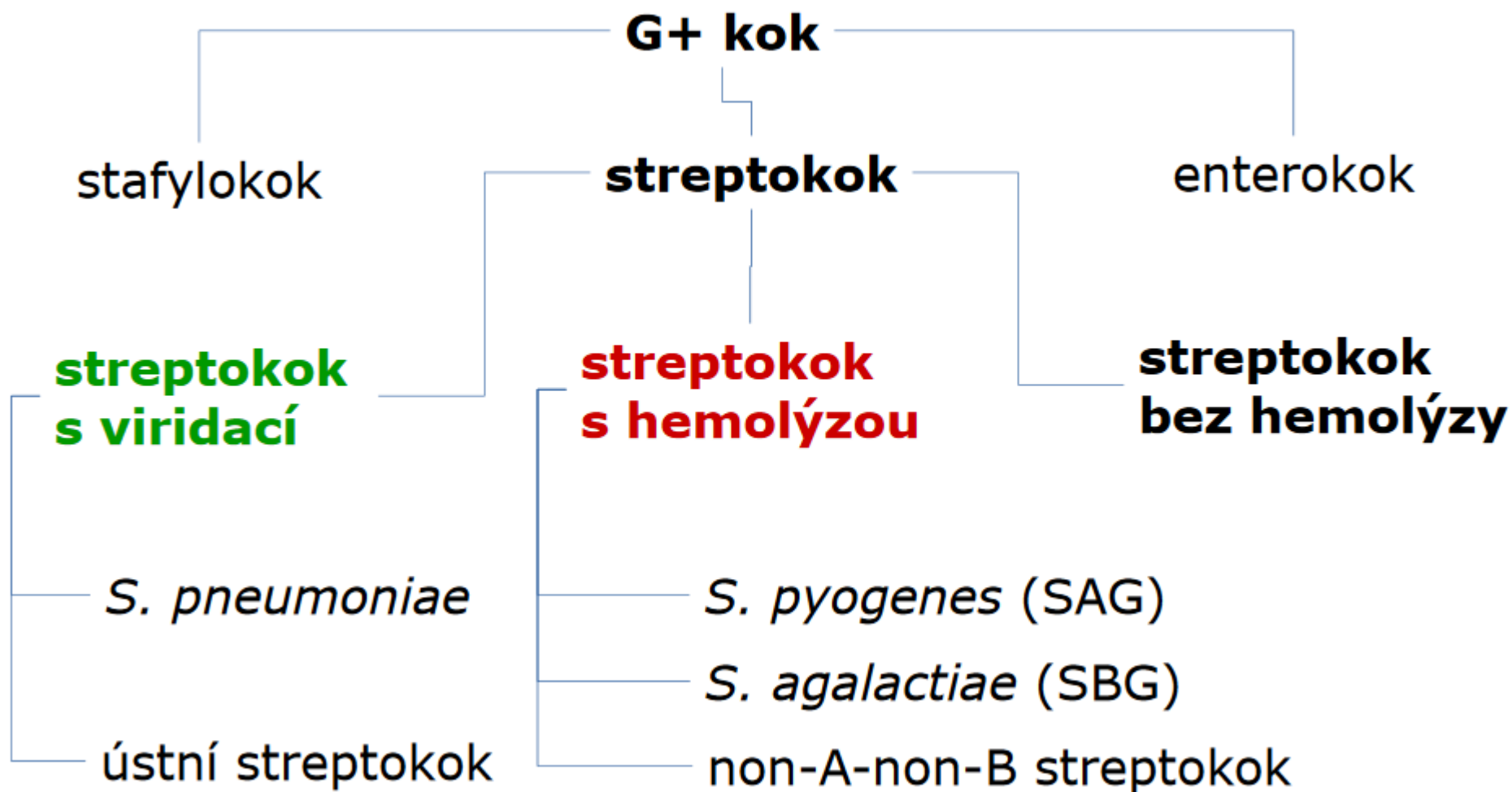
Diferenciální diagnostika streptokoků (1)

- ▶ **Provádí se hodnocení hemolýzy:**
- ▶ **β -hemolýza:**
  - *S. pyogenes* (pozitivní PYR test a bacitracinový test)
  - *S. agalactiae* (pozitivní CAMP test)
- ▶ **α -hemolýza:**
  - *S. pneumoniae* (pozitivní optochinový test na rozdíl od ostatních viridujících streptokoků)

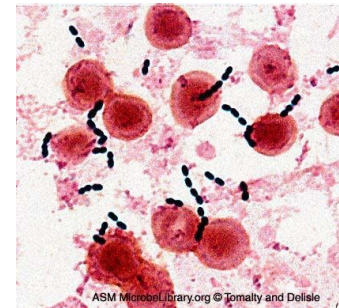

Diferenciální diagnostika streptokoků (2)

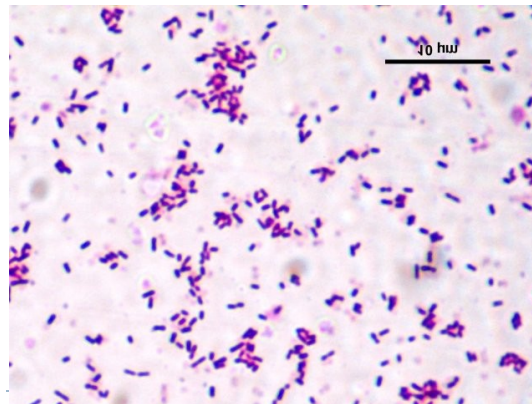
Charakteristika enterokoků

- ▶ G+ koky v drobných shlucích či krátkých řetězcích
- ▶ Vysoká odolnost – 6,5 % NaCl (pozor – stafylokoky až 10 % NaCl!), žluč, azid sodný, pH 4,8 - 11
- ▶ Kataláza NEG
- ▶ **Klinický význam:**
  - Součást normální mikroflóry střeva
  - Jedni z nejběžnějších původců **močových infekcí**
  - Nozokomiální infekce (rány, sepse, endokarditidy, implantáty, atd.)
- ▶ Primární **rezistence k cefalosporinům**
- ▶ *E. faecalis* (90%), *E. faecium* a další
- ▶ Nebezpečné **VRE** – vankomycin rezistentní enterokoky

Charakteristika G+ tyčinek - listerie

- ▶ G+ krátké tyčinky
- ▶ **Výskyt:** v prostředí a potravinách (mléko, sýry, zelenina, maso, půda, listí...),
- ▶ Vysoká odolnost - růst při nízkých teplotách (4 °C – lednička, sýrárny) a vysokých koncentracích NaCl či žluči
- ▶ Kataláza POZ
- ▶ *L. monocytogenes*, *L. ivanovi*, *L. innocua* aj.

Charakteristika G+ tyčinek - listerie

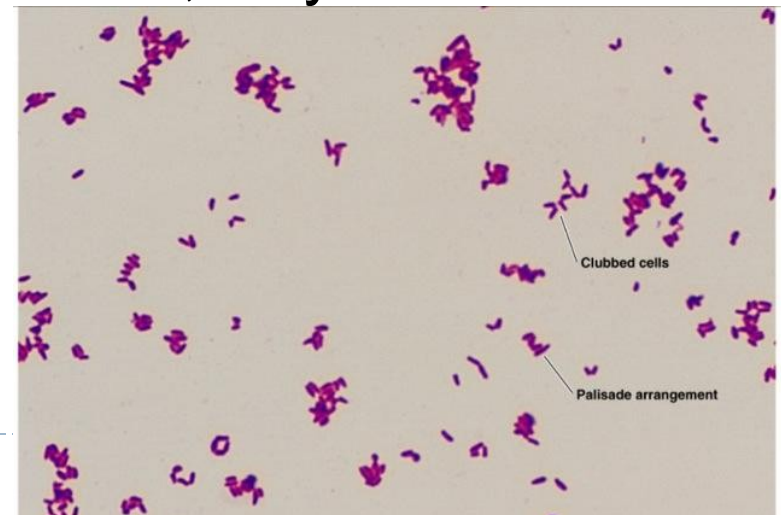
► Klinický význam:

- **Listerióza** - gastroenteritida, horečnaté onemocnění, málokdy infekce u zdravých dospělých
- Riziko pro **těhotné** - hrozí kongenitální infekce plodu přes placentu (možný potrat) nebo (ve třetím trimestru) infekce plodu, nebo také perinatální infekce při porodu (kontaminovaný poševní sekrete).
- **Novorozenci** - typická meningitida či sepse (málo časté, vysoká letalita)
- Lidé s **oslabenou imunitou** – infekce ran, sepse, meningitidy

Charakteristika G+ tyčinek - korynebakteria

- ▶ Korynebakteria jsou grampozitivní tyčinky **kyjovitého** tvaru (koryné = kyj), některá **pleomorfní**, mohou být **gramlabilní**.
- ▶ Odolné k vyschnutí a koncentraci NaCl, ale **nerostou na MH agaru bez krve**. Tvoří palisády a tzv. havraní křídla.
- ▶ Kataláza POZ
- ▶ *Corynebacterium diphtheria* – záškrť, díky očkování vzácný
- ▶ Nedifterická (= nezáškrťová) korynebakteria – součástí běžné mikroflóry kůže.

Charakteristika G+ tyčinek - korynebakteria

► Klinický význam:

- **Záškrť** - pseudomembranózní angina (pablány, otok). Vznik pouze pokud kmen bakterie produkuje **difterický toxin** (ten do buňky vnáší tzv. β -fág). Charakteristický oteklý krk, při absenci terapie smrt udušením.

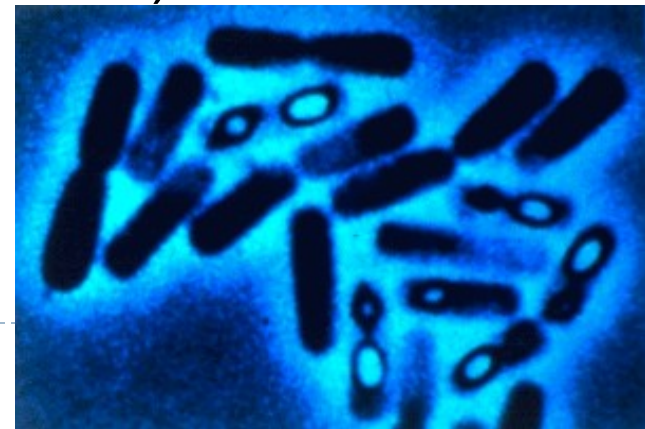

Charakteristika G+ tyčinek - bacily

- ▶ G+ mohutné tyčinky s rovnými konci
- ▶ Pohyblivé, sporulující - jedna **endospora** (terminální, subterminální či centrální)
- ▶ Kataláza POZ
- ▶ Většina zástupců – neškodné mikroby vnějšího prostředí.
- ▶ **V klinice většinou kontaminace.**
- ▶ Několik významných zástupců – *Bacillus anthracis*, *Bacillus cereus*, *Geobacillus* (dříve *Bacillus*) *stearothermophilus* a *Bacillus subtilis*

Charakteristika G+ tyčinek - bacily

► Klinický význam:

- ***Bacillus anthracis*** - obligátní patogen, původce veterinárního onemocnění – **antraxu** – potenciál biologické zbraně. Jedna z prvních nákaz, na kterých byla zkoušena vakcinace.
- ***Bacillus cereus*** – enterotoxikózy, infekce oka. Imunokompromitované osoby - infekce ran, endokarditidy, sepse.
- ***Geobacillus stearothermophilus* a *Bacillus subtilis*** - schopnost přežívat při velmi vysokých teplotách → použití: indikátory účinnosti sterilizátorů.

Enterokoky a G+ tyčinky: léčba

- ▶ Enterokoky a listerie – primární **rezistence na cefalosporin**. Enterokoky také primárně rezistentní na makrolidy, linkosamidy.
- ▶ *E.faecalis* – citlivý na ampicilin, ale *E.faecium* – primárně rezistentní.
- ▶ Možné použití ko-trimoxazolu, doxycyklinu, jako rezerva vankomycin.
- ▶ **VRE** – vankomycin rezistentní kmeny (hlavně u hematologických pacientů) → linezolid (ZYVOXID), případně dalfopristin/quinupristin (SYNERCID).

Enterokoky a G⁺ tyčinky: diagnostika

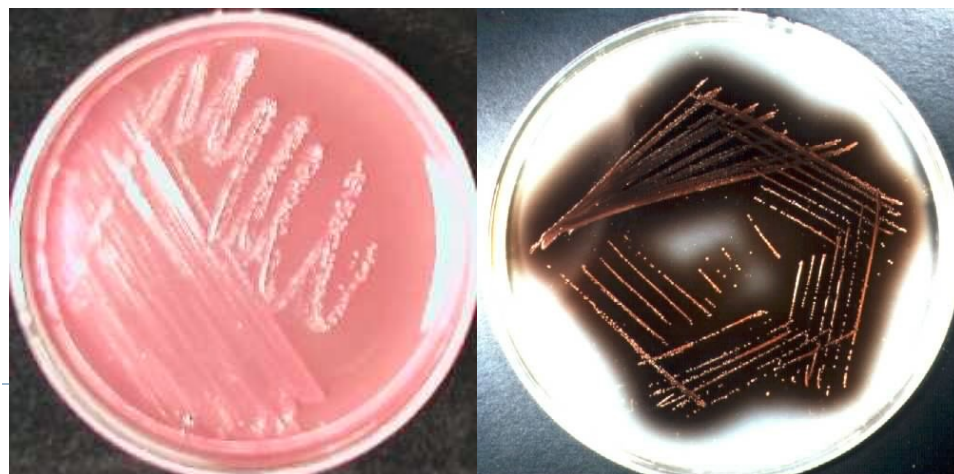
– přehled kultivace a mikroskopie

	Enterokoky	Listerie	Korynebakteria	Bacily
Mikroskopie	G ⁺ koky v krátkých řetězcích	G ⁺ tyčinky řetězí se za sebou, palisády	G ⁺ tyčinky skládající se vedle sebe jako palisády nebo "havraní křídla"	G ⁺ robustní tyčinky, možná sporulace
Kultivace	šedavé, většinou bez hemolýzy (ale možná viridace i hemolýza)	podobné enterokokům, hemolýza možná	velmi drobné kolonie (podobné mouce)	plstovité kolonie, někdy výrazná hemolýza

Diagnostika: enterokoky

- ▶ Kataláza NEG
- ▶ Růst na žluč – eskulinové půdě, na Slanetz – Bartleyho agaru.
- ▶ Biochemie – **štěpení arabinosy** (*E. faecalis* neštěpí → půda je **zelená**, *E. faecium* štěpí → půda **žlutá**)
- ▶ Antigenní analýza - zpravidla se nepoužívá.
- ▶ Testy citlivosti – běžný MH agar. Existují i půdy na screening VRE.

Diagnostika: G+ tyčinky

- ▶ Kataláza POZ u všech tří skupin (ale např. u rodu *Arcanobacterium* blízkého korynebakteriím je negativní!)
- ▶ Biochemický rozlišení koryneformních tyčinek navzájem – API Coryne, Remel)
- ▶ Diagnostika listerií – růst při nízkých teplotách, vysokých koncentracích NaCl a hemolytické interakce.
- ▶ Průkaz antigenu – průkaz difterického toxinu **Elekovým testem** (viz. dále).

Diferenciální diagnostika: enterokoky

- ▶ **Gramovo barvení:** grampozitivní koky x grampozitivní tyčinky x ostatní bakterie.
- ▶ Stafylokoky odliší pozitivní **kataláza** a **růst na NaCl** (10 %!).
- ▶ Streptokoky odliší nepřítomnost **růstu na Slanetz – Bartleyho či žluč – eskulinové půdě**, popř. PYR testem (kromě *S. pyogenes* negativní).
- ▶ Vzájemné rozlišení je možné arabinózovým testem nebo složitějším testem – **ENCOCCUS** test – 8 reakcí.

Diferenciální diagnostika: bacily

- ▶ **Gramovo barvení:** grampozitivní koky **x** grampozitivní tyčinky **x** ostatní bakterie.
- ▶ Bacily se navíc projeví už v Gramově barvení coby **velmi rozměrné (robustní) tyčinky**. Často, ale ne vždy, můžeme také pozorovat tvorbu **endospor**.
- ▶ **Kultivace** – velké, plst'ovité kolonie.
- ▶ Druhové určení je možné biochemickými testy, testy citlivosti na antibiotika apod.
- ▶ ***U G+ tyčinek ale není jednoznačný algoritmus!***

Diferenciální diagnostika: listerie a koryneformní tyčinky

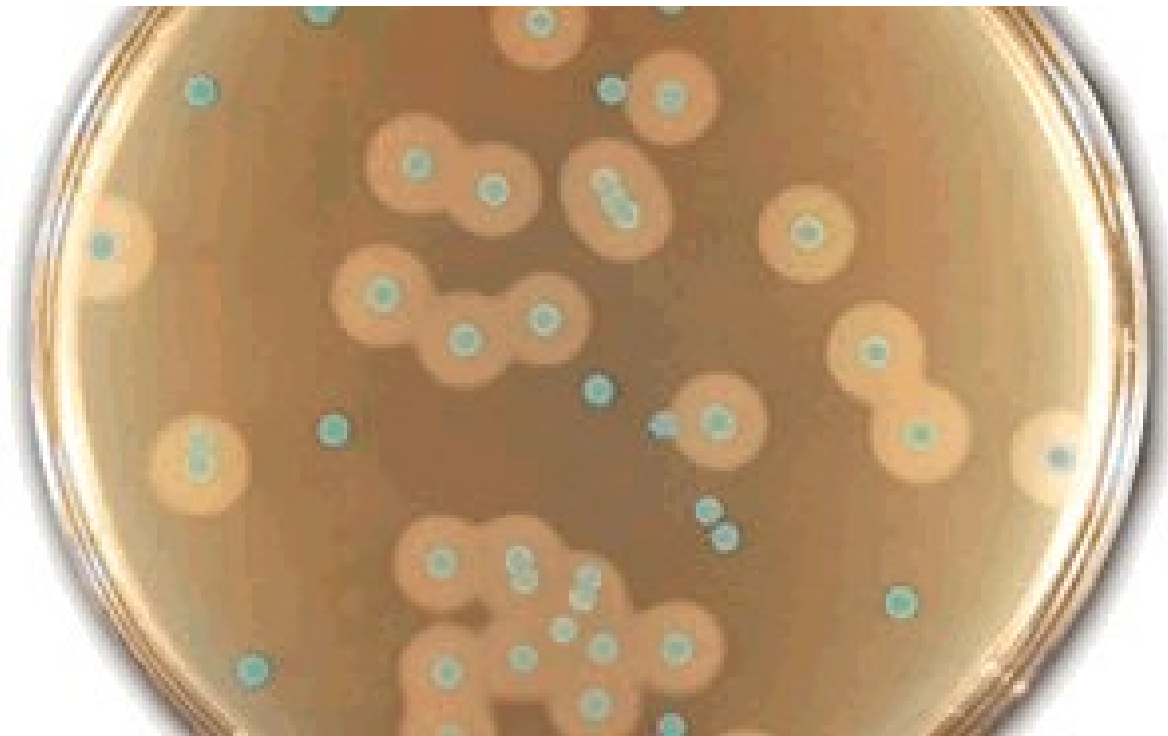

- ▶ **Gramovo barvení:** grampozitivní koky x grampozitivní tyčinky x ostatní bakterie.
- ▶ Nesporulují, nejsou robustní – vyloučeny bacily.
- ▶ Spolehlivější dourčení – biochemie, růst při různých teplotách (listerie 4 C), testy hemolytických interakcí.
- ▶ ***U G+ tyčinek ale není jednoznačný algoritmus!***

Diferenciální diagnostika: listerie

- ▶ Chromogenní půda na diagnostiku listerií – ALOA – modré zbarvení kolonií listerií, patogenní druhy mají kolem sebe tzv. HALO = odlišně zbarvené okolí.

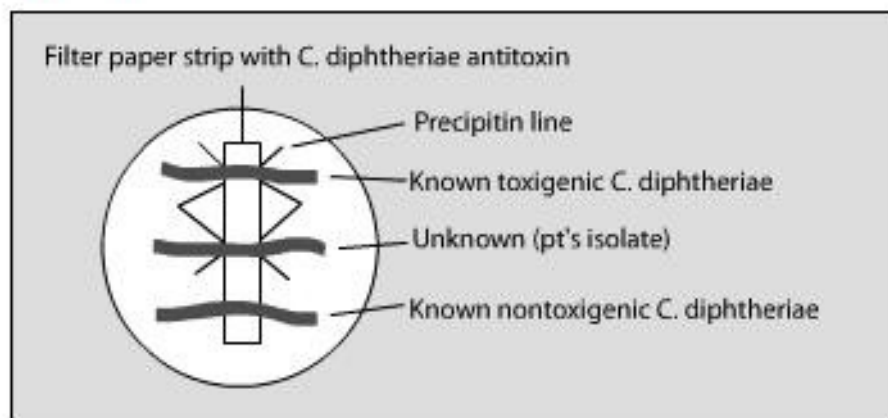

Diferenciální diagnostika: koryneformní tyčinky

- ▶ Detekce difterického toxinu za použití speciálního papírku s antitoxinem – položen na povrch agaru, kam se posléze očkují testované kmeny.
- ▶ Pozitivní výsledek = precipitační linie.

ELEK test:

Úkol č. 1 – Gramovo barvení

- ▶ Obarvěte podle Grama osm podezřelých kmenů (pro zopakování: natřít → nechat uschnout → fixovat plamenem → poté barvit: Gram 30 s → Lugol 20-30 s → **opláchnout vodou** → alkohol 15-20 s → opláchnout vodou → safranin 60 → opláchnout vodou → **osušit filtračním papírem (nedrhnout buničinou ani ničím jiným!)** → imerzní objektiv - olej)

Úkol č. 2 – Morfologie kolonií

- ▶ **Popište všechny kmeny, které se v úkolu č. 1 barvily jako grampozitivní.** Popište velikost, barvu, tvar, profil a hemolytické vlastnosti. Podle možnosti popište i další (povrch, okraje, konzistence, průhlednost, zápach).
- ▶ Pokuste se odhadnout, který z G⁺ koků by mohl být stafylokok (bílý, máslovité kolonie)
- ▶ Pokuste se odhadnout, která z G⁺ tyčinek je *Listeria*, *Bacillus* a *Corynebacterium*.

Úkol č. 3 – Kataláza, ŽE, Slanetz-Bartley

- ▶ **3a) Kataláza – enterokoky negativní, G+ tyčinky pozitivní (pozitivní také G+ stafylokok, negativní také G+ streptokok).**
- ▶ **3b) Růst na Slanetz-Bartleyho půdě (přídavek azidu sodného) – rostou enterokoky.**
- ▶ **3c) Růst na žluč-eskulinovém agaru – zde rostou z G+ koků enterokoky a z G+ tyčinek listerie**

Úkol č. 4 – Odlišení streptokoků s viridací

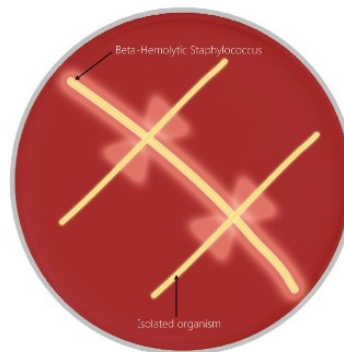

- ▶ **4a: Optochinový test:** k odlišení *S. pneumoniae* od ostatních viridujících streptokoků:
  - pneumokok je citlivý k optochinu, neměříme zónu inhibice (optochin se dnes již nepoužívá léčebně, zůstal jen v diagnostice)

- ▶ **4b: Biochemické určení „ústního“ streptokoka** – STREPTOtest 16 (17 reakcí: 1. je VPT, 2. až 9. jsou v prvním řádku, 10. až 17. jsou ve druhém řádku) → velice podobné STAPHYTESTu 16 – dnes neprovádíme

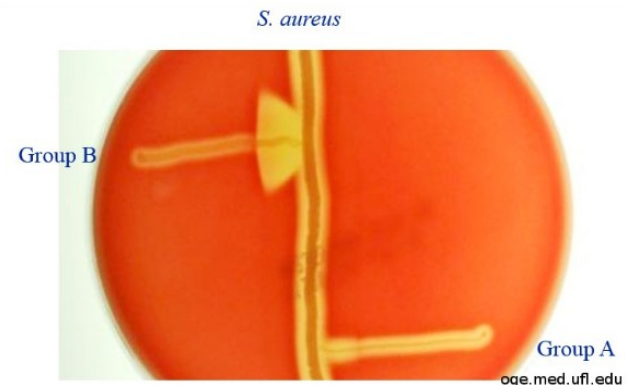

Úkol č. 5 – Odlišení streptokoků s hemolýzou (1)

- ▶ **5a: PYR test** – biochemický test s diagnostickým proužkem: kolonie se umístí na reakční plošku proužku, po 5 – 10 minutách se přikápně činidlo → **pozitivní = červené zbarvení**
- ▶ **5b: CAMP test** – test založený na principu synergického působení dvou hemolyzinů (hemolyzu *S. agalactiae* a β -hemolyzinu *S. aureus*) → **pozitivní: hemolýza ve tvaru „motýlích křídel“**

en.wikidoc.org

Úkol č. 5 – Odlišení streptokoků s hemolýzou (2)

► 5c: aglutinační test: lahvičky se

směsí latexových částic s navázanými protilátkami. Určete z obrázku, se kterým testovaným sérem kmen aglutinuje.

Úkol č. 6 – Testy citlivosti

- ▶ **Odečtěte difúzní diskový** – srovnejte naměřené zóny se zónami referenčními.

Úkol č. 7 – Dg. pozdních streptokokových infekcí – ASLO (1)

- ▶ Po každé streptokokové infekci vznikají protilátky, včetně protilátek proti streptolysinu O (streptokokový toxin)
- ▶ V případě, že množství těchto protilátek po infekci stoupá, zkříženě reagují s některými strukturami organismu → pozdní následky streptokokových infekcí
- ▶ → Revmatická horečka, akutní glomerulonefritida
- ▶ **ASLO** = zjištění míry protilátkové odpovědi po prodělané streptokokové infekci (neprokazujeme tedy infekci – ta už proběhla – ale zda nedochází k vývoji autoimunitní reakce)

Úkol č. 7 – Dg. pozdních streptokokových infekcí – ASLO (2)

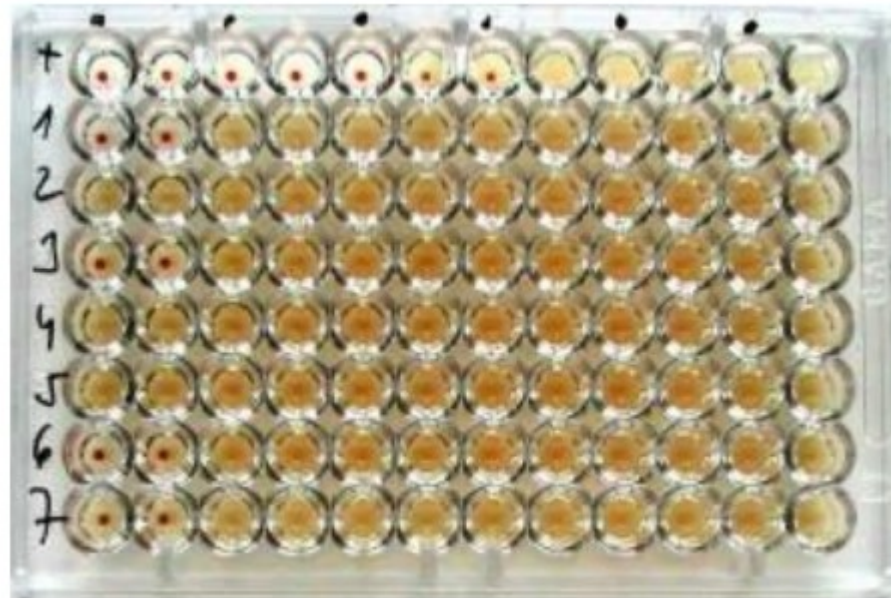
- ▶ ASLO princip: neutralizace hemolýzy
- ▶ Streptolysin O za běžných okolností (nepřítomnost protilátek) hemolyzuje červené krvinky → negativní výsledek = hemolýza
- ▶ V přítomnosti protilátky antistreptolysinu O dochází k zábraně hemolýzy a krvinky mohou sedimentovat → pozitivní výsledek = zábrana hemolýzy

Jamka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Hodnota m.j.	100	120	150	180	225	270	337	405	506	607	759	911
Pozdní následky	nehrozí				hra- niční	hrozí						

Úkol č. 7 – Dg. pozdních streptokokových infekcí – ASLO (3)

- ▶ Odečet destičky se provádí naležato
- ▶ První řádek je pozitivní kontrola, další řádky jsou jednotliví pacienti
- ▶ Hodnoty ředění jsou uvedeny v protokolu

Úkol č. 8 – Vzájemné rozlišení enterokoků

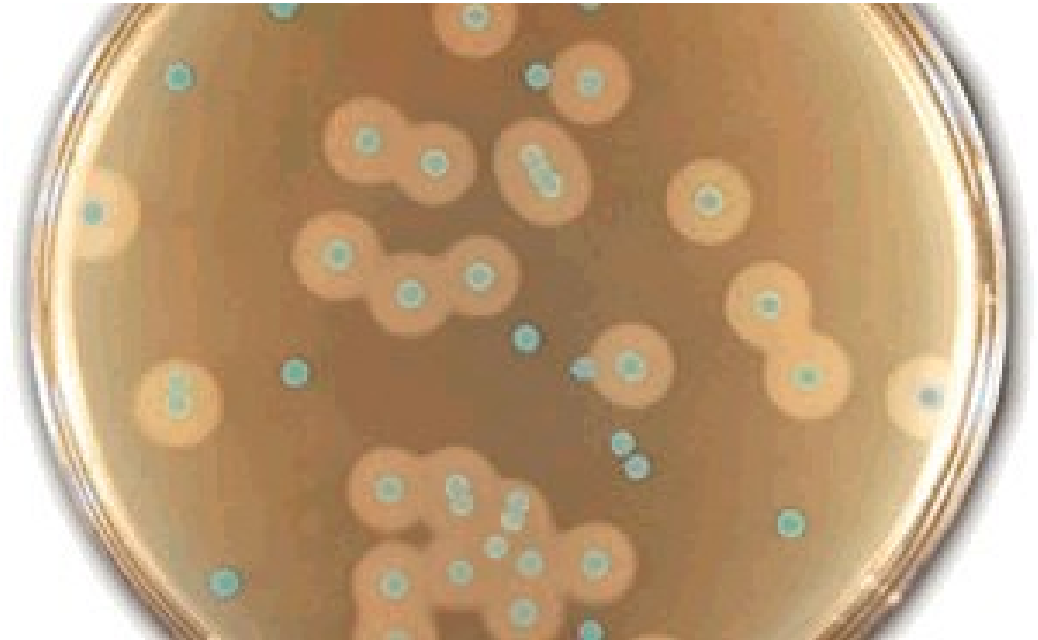
- ▶ **8a) Arabinózový test** – kolonie se smísily s arabinózou → inkubace. *E. faecalis* neštěpí → půda je **zelená**, *E. faecium* štěpí → půda **žlutne**.
- ▶ **8b) ENCOCCUStest** – 8 reakcí. Neurčujte index typičnosti a % pravděpodobnosti (nemáte jak).

Úkol č. 9 – Diagnostika listerií

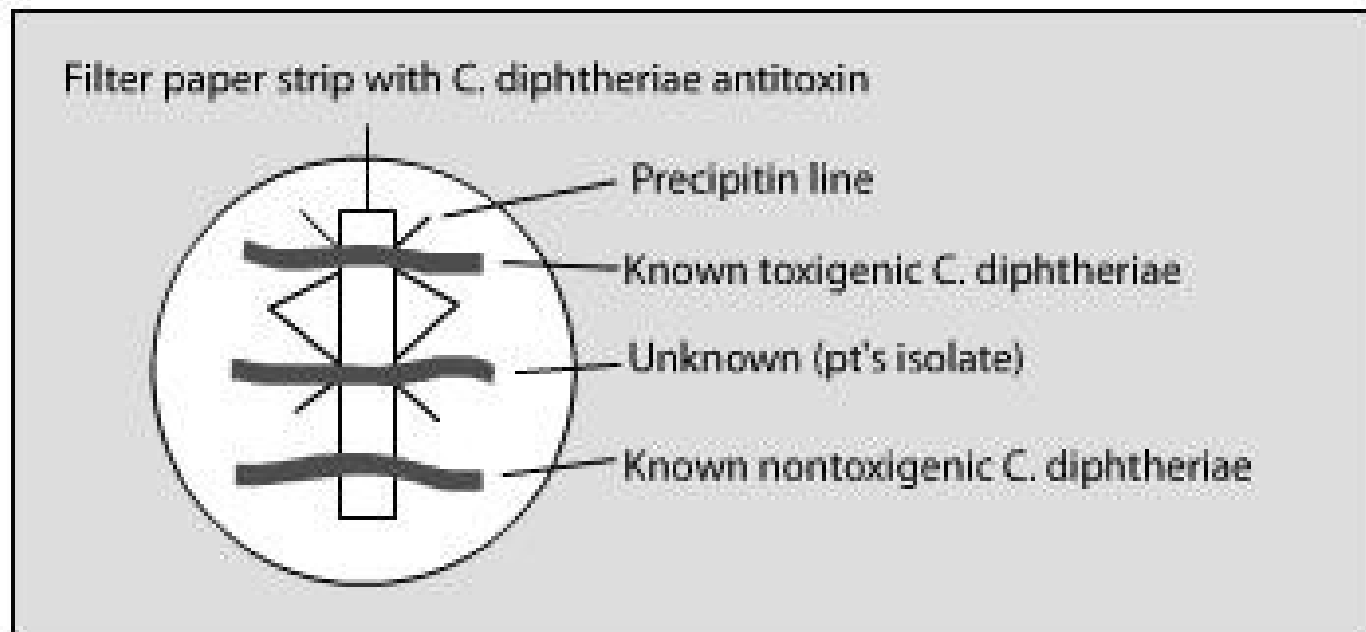

- ▶ **9a) Růst při 4 C** – jediná *Listeria* dokáže růst při chladničkových teplotách (z jiných bakterií např. *Yersinia*, některé druhy pseudomonád apod.).
- ▶ **9b) Růst listerie na chromogenní půdě** – ALOA půda pro *Listeria monocytogenes* (slide 19).

Elek test

ELEK test:

Po tomto cvičení byste měli znát:

- ▶ Klinický význam streptokoků, jejich diagnostiku, léčbu.
- ▶ Co je PYR test, CAMP test, ASLO.
- ▶ Klinický význam a diagnostiku enterokoků – jak je odlišit od stafylokoků, streptokoků. Onemocnění, léčba. Význam zkratky VRE.
- ▶ Klinický význam, diagnostiku a léčbu infekcí způsobených G+ tyčinkami.
- ▶ Princip a význam Elekova testu.

